

14.11.2021. 10:05

Arhiv HRT-a do 1990: Od Titovih memoara do bunkerirane serije o seksu iz 1970-ih

ZAGREB, 14. studenoga 2021. (Hina) - Arhiv HRT-a do 1990. novim se zakonskim odredbama otvara javnosti i sprema za digitalizaciju više stotina tisuća sati arhiviranog programa među kojima su kultne serije i filmovi, Titovi memoari, ali i "zaboravljeni" sadržaji poput serije o seksualnosti snimljene pa bunkerirane još 1970-ih.

"Aleksandrijska knjižnica ovih prostora dobra je metafora za Arhiv HRT-a jer to je najveća audiovizualna riznica novije hrvatske povijesti", ističe Jasmina Tunjić, rukovoditeljica Odjela audiovizualnog gradiva HRT-a. Naglašava da su u arhivu hrvatske javne radiotelevizije pohranjeni televizijski sadržaji snimljeni u Zagrebu i Hrvatskoj još od 1956. Konkretno, čak dvije godine prije nego što je Radiotelevizija Beograd, nekad najveći konkurent tadašnje Televizije Zagreb, uopće počela emitirati svoj program.

'Mrtva trka' s digitalizacijom kulturnog dobra

Stotine tisuća sati arhiviranog snimljenog televizijskog programa, ali i filmova i sada već kulturnih dramskih serija 2012. proglašeni su kulturnim dobrom, no tek sada započinje "mrtva trka" s digitalizacijom i eventualnom restauracijom tog iznimno vrijednog materijala za koji nedavno pokazuju veliki interes šira i stručna javnost, ali i streaming platforme, uključivši Netflix i HBO. Naravno, pritom je uvjet zadovoljiti nove tehničke uvjete prikazivanja, odnosno materijal mora biti digitaliziran i adekvatno restauriran, što se sada HRT-u predstavlja kao jedan od prioritetnih, ali i iznimno zahtjevnih zadataka.

Kako ističe Jasmina Tunjić, od početne 1956. cijeli se program snimao na filmskoj vrpici i takvog materijala u Arhivu, "srcu" HRT-a, pohranjeno je u iznimno velikoj količini – procjenjuje se na oko 37.000 kutija filma ili približno toliko sati programa. Osim toga, tu su i dvoinčne i jednoinčne magnetske vrpce kojih ima više od 10.000 koje sadrže desetke tisuća sati djelomično nepregledanog i nekategoriziranog arhiviranog programa te, zaključno, sadržaji na U-maticu i Betacam, uvedenom nešto prije 1990.

Najvrjedniji televizijski materijal, pak, čuva se u "najhladnijem" dijelu HRT-a, popularnom bunkeru ili frižideru – prostoriji od stotinjak kvadrata s brižno održavanom niskom temperaturom potrebnom za dugovječno čuvanje materijala.

U tom frižideru drže se najstariji i najvrjedniji zapisi i najpoznatije hrvatske televizijske serije - "Kuda idu divlje svinje", "Sumorna jesen", "Nepokoreni grad", "Kapelski kresovi", "Gruntočani", "U registraturi", "Mendo i Slavica", "Bistrooki" ..., ističe Tunjić. Dodaje kako su tamo pohranjeni i iznimno vrijedni povijesni zapisi, uključivši i one iz Drugog svjetskog rata, ali i čuveni "Titovi memoari", dokumentarna serija koju je prije više od 40 godina snimio Veljko Bulajić, a još je sada predmetom brojnih kontroverzi. Između ostaloga, dijelove iz te serije prije desetak godina obilato je koristio Antun Vrdoljak za svoj serijal o Titu, zbog čega je bila podnesena i tužba zbog kršenja autorskih prava.

No, u donekle bizarnom obratu, ispostavilo se da je "glavni autor" te TV serije sam "predsjednik SFRJ Josip Broz Tito", a ugovor za tu seriju potpisali su još i Bulajić kao "režiser-realizator", tada još moćni Jadran film i, zaključno, kao treća strana - tadašnja Radiotelevizija Zagreb. I tako, bez obzira što je "bunkerirani" materijal u frižideru još i sada nekima iznenađujuće "vruć", utješno je da će u originalu biti sačuvan još barem stotinama godinama, poručuju s HRT-a.

"U frižideru, odnosno u arhivskom hladnjaku temperatura je konstantna između 6 i 8 stupnjeva Celzijusa. Ne prelazi 8, ali ni ne pada ispod 6 jer je zaključeno da je najoptimalnija temperatura za filmske vrpce koje se tako mogu sačuvati i do 500 godina", kaže Tunjić.

S druge strane, vrijedno je istaknuti i kako u dosad nedigitaliziranom sadržaju Arhiva, proglašenom kulturnom dobru, ima iznimno vrijednog materijala koji dokazuje tehnološku naprednost tadašnje Radiotelevizije Zagreb, ali i brzinu i otvorenost tadašnjih uredničkih politika u pristupu temama i brzini njihove obrade.

Konkretno, vrijedno je istaknuti da je Televizija Zagreb bila prva televizija koja je ušla i objavile snimke iz kineskog "zabranjenog grada" i to još 1972., da je bila prva koja je objavila prilog o potresu u Skopju 1963. i to samo 45 minuta od tog tragičnog događaja te da je prva koristila, uvjetno rečeno "dron", odnosno emitirala prilog sniman iz zraka "dizanjem" helikoptera iznad Zagreba 1962. - prije gotovo pedeset godina.

Za arhiviranje, a djelomično i za snimanje djelova tog gotovo neprocjenjivog materijala, velike zasluge ima Branko Bubenik, snimatelj i arhivist, legendarni "otac" suvremenog Arhiva i voditelj nekadašnjeg Indoka HRT-a.

"Drago mi je da sada postoji društveni interes za taj bogati arhiv, koji je po službenom statusu samo 'pismohrana' televizije. Televizija i arhivski posao za mene je daleka prošlost, ali sva sreća da je bilo nekoliko 'moćnih glavonja' koji su moj posao shvaćali ozbiljno i davali mi podršku", ističe Bubenik.

Upravo u njegovo vrijeme upravljanja Arhivom, službeno osnovanim 1963., pohranjeni su i za buduće generacije sačuvani brojni televizijski prilozi koji pokazuju moć i utjecaj nekadašnje TV Zagreb, ali i iznenađujuću otvorenost pristupa tadašnjih urednika i to u obradi, prvenstveno, društvenih i kulturnih tema.

Biseri iz zlatnog doba zagrebačke radiotelevizije

Mnoge bi iznenadilo, primjerice, da je u Arhivu u cijelosti sačuvani kulturni filmski serijal "3, 2, 1... kreni" zbog kojeg su u studiju TV Zagreb, između ostalih svjetskih filmskih zvijezda, 1979. u gostili i legendarnog Orsona Wellesa, da postoji i snimka iz 70-ih kako su rockeri "Buldožeri", tijekom nastupa uživo u emisiji Voje Šiljka, iznenadno "rasturili" studio prskajući se pjenom iz vatrogasnog aparata. Među "biserima" se mogu naći i legendarni razgovor s tada mladim, ali već tada starmalim i kasnije svjetski priznatim grafičkim dizajnerom Mirkom Iličem koji, s cigaretom u ruci, predstavlja svoj kulturni crtani videospot "Jeste li vidjeli djevojčice" ili, primjerice, legendarni Dnevnik kojeg je Miroslava Lilić "odradio" s mrkvom u ruci ilustrirajući prilog o poskupljenjima na tržištu.

Sve je to bilo dopušteno "kulturnjacima" ili "osobenjacima" i dio je manje poznatog gradiva pohranjenog u Arhivu HRT-a do 1990. - razdoblja u kojem su, kako su neki cinici primijetili, vatrogasni aparat i mrkva bili dopušteni u televizijskom programu, no seks je i dalje predstavljao tabu.

No, u prisavskom "bunkeru" postoji i dokaz o iznimci - barem onoj koja se odnosi na seks i seksualni odgoj do 1990. ostvaren u režiji iznimnog pojedinca, ali i u "nevoljnoj" produkciji javne radiotelevizije.

Naime, tijekom istraživanja i pripreme za emisiju o Nikši Fulgosiju (1919.-1996.), možda ponajvećem "buntovniku" bivše Televizije Zagreb, pronađeno je i trinaest epizoda njegova serijala o seksualnom odgoju "Ljubavni jadi Pepeka Gumbasa i Marijete Buble" snimljenih kasnih 60-ih i sredinom 70-ih.

To je bila prva domaća televizijska serija o seksualnosti, kako se sada otkriva, tada zapostavljenog genijalca Nikše Fulgosija, majstora zajedljiva humora, avangardne režije te promicatelja liberalnih stavova koji je još 70-ih godina prošlog stoljeća, u olovna vremena 'ideološke podobnosti', ismijavao sve vrste vjerskog, političkog, a posebno seksualnog licemjerja.

S djecom u glavnoj ulozi, a s otvorenim porukama tada još ne tako "zatucanim" odraslima, Nikša Fulgosi je od 1969., a zaključno do kraja 70-ih godina prošlog stoljeća uz prešutni "bлагослов" bivše TV Zagreb snimio i montirao 13 epizoda serije o seksualnom odgoju, od kojih je 1978. prikazano samo jedna prije nego je nepoznati netko i bez objašnjenja - Fulgosija skinuo s programa.

Razred osnovnoškolaca koji pjeva "Lijepo ime udo" u epizodi o nazivima spolnih organa, žene koje u skeču po uzoru na ekipu Montyja Pythona upozoravaju na žensku seksualnost s transparentima "Oštećene smo za kilometre penisa" i "Naše je pravo da budemo seksualno eksploatirane", ali i snimke tadašnjih političara kojima se komentiraju stavovi, ali umjesto glasovima - sinhroniziranim blejanjem - samo su neke od 'diverzija' kojima je Fulgosi educirao, ali i nasmijao barem većinu rijetkih sretnika koji su imali priliku pogledati sve epizode "Pepeka Gumbasa".

Za ponovno "otkrivanje" Fulgosija, pak, zaslužan je Željko Luketić koji je iz arhiva HRT-a, uz veliku pomoć koscenaristice Nataše Kalinić Ahačić, dobio sve epizode "Pepeka" i, kako sam kaže, bio iznenađen kvalitetom serije, ali i reakcijama publike na probnoj projekciji održanoj još 2013.

"Ljudi su fenomenalno reagirali i smijali se na pravim mjestima. Ono što me začudilo da se svima, iako je Fulgosi podbadao sve – državu, politiku, crkvu i školstvo, serija jako svidjela", kazao je Luketić dodajući i da je, sasvim očekivano, kod predstavnika crkve ipak bilo primjedbi. Primjerice, na tipičnu Fulgosijevu "televizijsku diverziju" – razred koje pjeva "Lijepo ime udo", pjesmicu o penisu ili udu.

Iako je Fulgosi i njegovo djelo tada bilo ponovno otkriveno javnosti koja je pokazala interes za otvaranjem arhiva u koji je, između ostaloga i bačen ostatak njegovog kulturnog serijala, HRT je tada istaknuo kako je rad i djelo Nikše Fulgosija već obilježen emitiranjem filma "Tko je taj Nikša Fulgosi" na HTV-u 4 te da je taj film stalno dostupan na HRTi. Kako se brojni nadaju, taj Fulgosijev serijal i ostatak njegova opusa, ali i ostali vrijedni materijali drugih vrijednih autora mogli bi i trebali uskoro biti dostupni svima. S HRT-a, pak, zaključuju kako je to i njihov cilj.

"Može toga biti puno snimljeno, ali ako to nije zapisano i zabilježeno što je snimljeno i kako ćemo doći do toga, onda je to zapravo izgubljeni sadržaj", zaključila je Jasmina Tunjić.

Piše: Miroslav Edvin Habek

**Serijal članaka o Arhivu HRT-a do 1990. napisan je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije te temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.*

Arhiv HRT-a do 1990: Od Titovih memoara do bunkerirane serije o seksu iz 197...

(Hina) xmeh yam